

Kuolemakonferenssien monialainen tulevaisuus

Ilona Pajari

Jyväskylän yliopisto

Kuolemantutkimuksen konferenssit, seminaarit ja symposiumit poikkeavat usein tavallisista tieteellisistä konferensseista. Aihe on yleisinhimillisesti koskettava, ja sen parissa toimii lukuisia eri ammattiryhmiä. Esimerkiksi joka toinen vuosi järjestettävässä Death, Dying and Disposal -konferenssissa mukana on aina muitakin kuin akateemisia tutkijoita. Kotimaisessa, jokavuotisessa Surukonferenssissa akateeminen ohjelma on vain osa konferenssia, kuoleman parissa muulla tavoin työskentelevien ja itse surun kokeneiden ollessa tärkeässä roolissa.

Iso-Britannian Winchesterissä järjestettiin vuoden 2017 heinäkuussa konferenssi Death and The Maiden, jonka tarkoituksena oli valottaa erityisesti naisten ja kuoleman suhdetta (<https://deathmaidenconference2017.wordpress.com/>). Konferenssissa tulkittiin jälleen kerran omalla tavallaan moniammatillisuutta ja -alaisuutta. Olen käsitellyt konferenssia kokonaisuutena blogissani (<https://avoimenmaan.wordpress.com/2017/07/31/death-and-the-maiden-university-of-winchester-21-24-7-2017/>). Tässä keskityn pohtimaan sitä, millaisia kuolemantutkimuksen tapahtumat voisivat olla, ja millaiset tapahtumat palvelevat eri alojen tarpeita parhaiten.

Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura ry:ssä monialaisuus on aina ollut johtava ajatus, ja jäsenistössä on jatkuvasti muitakin kuin akateemisia tutkijoita. Parhaiten yleisöä tuntuvat kuitenkin keräävän tilaisuudet, joissa pääpaino on tutkimuksen esittelyssä. Ammattitutkijoita on myös helpoin saada puhujiksi: seuran rajalliset

resurssit vaikuttavat siihen, miten voimme korvata esimerkiksi itsenäisen kirjoittajan ja esitelmöitsijän kuluja. Tutkijoilla on yleensä rahoitus muualta, joten aivan karun todellisuuden valossa, he tulevat halvemmiksi (vain akateemisissa tilaisuuksissa! Kaupalliset toimijat älkööt yrittäkö samaa). Samoin taiteen edustajilla on oikeus asialliseen korvaukseen, joten heidän paikalle saamisensa tekisi tilaisuuksista maksullisia, mikä karsisi osallistujamäärää.

Suuren yleisön kiinnostus tieteelliseen tietoon on tietysti ymmärrettävää. Kuolemasta puhutaan nykyään paljon – mikään tabu se ei ole. Ihmisillä on kuitenkin tarve käsitellä kuolemaa myös tiedolliselta kannalta ja ymmärtää sitä teoreettisempienkin käsitteiden valossa. Winchesterin Death and the Maiden -konferenssi yhdisti kuolemaa koskevan tiedon erilaiset tasot onnistuneesti, mutta mikä konferenssin ideoista toimisi meillä?

Konferenssin ohjelmaan kuuluivat muun muassa teatteriesitys, taidenäyttely, folkmusiikkikonsertti, dokumenttifilmit ja erilaiset kuolema-aiheiset työpajat. Nämä oli ripoteltu tieteellisten sessioiden ja keynote-puheenvuorojen lomaan, iltaohjelman lisäksi. Monissa tieteellisissä konferensseissa on konferenssia edeltävää ohjelmaa, sekä erillinen ”retkipäivä”, tai kaupunkikierroksia tehdään päiväohjelman päätteeksi. Winchesterissä tehtiin toisin, mikä sai kuivat akateemisetkin osallistumaan esimerkiksi neulahuovutukseen.

Olemme kaikki kiireisiä ihmisiä, joten olisi mahdollista kyseenalaistaa ihmisten ajan ”tuhlaaminen” muuhun. Kun ajatellaan konferenssin taustalla piillyttä teemaa eli kuolemamyönteisyyttä (*death positivity*), on myös tutkimuksellisesti tärkeää ymmärtää, mistä siinä on kyse ja miten sitä työstetään eri aloilla. Surukonferenssissa tämä on mahdollista, mutta työpajat tulevat usein nopeasti täyteen ja tieteelliset sessiot ovat niiden kanssa samaan aikaan. On siis valittava, ei yhdistettävä. Tämä on tietysti Surukonferenssin suuren osallistujamäärän vuoksi ymmärrettävää.

Miksi ihmisten sitten pitäisi askarrella kuolema-aiheisia esineitä, käydä taidenäyttelyssä tai kuunnella melko tuntematonta musiikkia? Erilaiset teatteriesitykset kuuluvat jo

ainakin Iso-Britanniassa kuolemakonferenssien perinteisiin illanviettotapoihin, sikäli kuin olen niistä pystynyt muodostamaan kuvan. Itse tekeminen ja sen myötä oman kuolemasuhteen työstäminen tuovat aiheen lähemmäs kuin yleisössä istuminen. Teoreettisten käsitteiden ja aineiston analyysin kanssa painiskelevan tutkijan on pakko välillä etäännyttää itsensä aiheesta; sen lähestyminen toisesta, viihdyttävästäkin näkökulmasta on joskus terveellistä.

Death and the Maiden -konferenssin työpajoissa teemana olivat nimenomaan naisten perinteiset kuolema-aiheiset käsityöt: vainajan hiuksista tehdyt korut (tuskin käytimme aitoa tavaraa), käärinliinan huovuttaminen, tai oman kuolema-aiheisen muotokuvan tekeminen toivat varhaisemman kuolemasuhteen lähelle. Kuolemaa ei ennen ainoastaan koettu eikä siitä vain puhuttu, vaan se merkitsi monia konkreettisia toimia. Suomessa työväenopistojen ruumisarkun tekemistä opettavat kurssit ovat esimerkki vastaavasta, mutta lyhyen konferenssin puitteissa arkku ei ehkä ehtisi valmistua. Kenties hautajaiskaramellityöpaja olisi hyvä vaihtoehto?

Todellinen monialaisuus on helpoimmin järjestettävissä silloin, kun taustalla on projekti, joka tuo yhteen esimerkiksi tutkijoita ja taitelijoita. Winchesterissä tutustuimme Dr. Christina Welchin johtamaan, myöhäiskeskiaikaisia hautamuistomerkkejä käsittelevään työryhmään, jonka muut jäsenet ovat Dr. Wendy Birch ja anatomiaan erikoistunut taiteilija Eleanor Crook. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti *transi*-tyyppisten muistomerkkien ajankohtaan nähden huomattava anatominen tarkkuus. Projektissa ei ainoastaan tutkita olemassa olevia hautamuistomerkkejä, vaan Crook myös kaivertaa sellaisen puusta samalla tekniikalla kuin vuosisatoja sitten. Keskeneräinen työ oli myös esillä konferenssin aikana. Oleellinen osa projektin esittelyä oli tutustuminen Winchesterin katedraalissa kahteen vastaavaan *transi*-muistomerkkiin piispojen Richard Fox (k. 1528) ja Stephen Gardiner (k. 1555) haudoilla.

On aina hieman mautonta pohtia ihmisten rahoja, mutta potentiaalisen konferenssijärjestäjän ominaisuudessa sallin sen itselleni. Osa Death and the Maiden -konferenssin esiintyjistä joko asui Iso-Britanniassa, oli siellä tutkimusjaksolla, tai markkinoi julkaisemaansa teosta. Tästäkin huolimatta mukana oli paljon väkeä erityisesti Yhdysvalloista, eikä kaikkien kulujen kattamiseen liene riittänyt heidän tutkimusprojektinsa matkakassa, jos sitä kaikilla olikaan.

Silti konferenssia ei voi pitää kalliina: 300 puntaa sisälsi myös majoituksen kesäaikaan tyhjillään olleessa opiskelija-asuntolassa. Moni konferenssi ottaa lähes saman verran ja hotellin saa buukata itse, mahdollisesti ylisuuren ”alennettuun” konferenssihintaan. Epäilemättä talkootyöllä on osuutensa jokaisen konferenssin kulurakenteen hallinnassa. Ulkopuolisen rahoituksen saaminen on monesti tuurista kiinni. Yliopistoilla ei ainakaan Suomessa ole juuri resursseja konferenssien tukemiseen. Winchesterin konferenssin laajaa ohjelmatarjontaa voidaan pitää hämmentävänä saavutuksena, selittyi se millä taivahan ihmeellä hyvänsä.

Kuolemantutkimuksen ongelmana oli pitkään se, että sitä tehtiin periaatteessa paljon, mutta ihmiset puuhasivat omien tieteenalojensa kontekstissa, usein ainoina kuolemaa tutkivina. Viime vuosina tämä tilanne on helpottanut. On ollut ja on edelleen monia projekteja ja toimijoita, jotka tuovat kuolema-alan ihmisiä yhteen. SKTS lienee sekin tehnyt oman osansa asiassa. Voisiko seuraava askel olla se, että pääsemme entistä läheisempään yhteistyöhön kuolemaa tavalla tai toisella käsittelevien taitelijoiden ja käsityöläisten kanssa? Joitain projekteja on jo vireillä, ja toivon että niistä viriää entistä selvempi kuoleman monialaisen käsittelyn perinne.

Rahoitus on jatkuva ongelma: miten saada tilaisuuden osallistumismaksu niin alhaiseksi, että se tuo paikalle niitäkin, joiden työpaikka ei pysty osallistumaan kustannuksiin? ”Näkyvyyden” lupaaminen esimerkiksi taiteilijoille on jo alan sisäinen vitsi, joten rahaa tarvitaan hyvän tahdon lisäksi. Toisaalta osallistujien vakuuttaminen siitä, että viihteeltäkin vaikuttaviin ohjelmasisältöihin kannattaa tulla mukaan, on haaste.

Kuolemamyönteisyys tuntuu ainakin Winchesterin konferenssin valossa olevan, paitsi yhteiskunnallinen ilmiö, myös jonkinlainen kansanliike, jota Suomessa ei sellaisenaan ainakaan vielä tavata.

Yleisesti kyllä hyväksytään, että kuolemaa on syytä käsitellä, ja muulloinkin kuin oman tai läheisen kuoleman ollessa välittömästi läsnä. Siirtyminen abstraktista filosofoinnista ja psykologisesta kuoleman kohtaamisesta konkreettiseen tekemiseen olisi tärkeää. Kuolema-aiheisen esineistön valmistaminen on nykyculttuurissa siirtynyt useimmiten ammattilaisten tehtäväksi, mutta vaikkapa menneisyyden käsityöperinteeseen tutustuminen ei olisi pahitteeksi kenellekään meistä. Sen pohtiminen, miten juuri minä haluaisin koristella arkkuun tulevat vaatteeni tai millaisia mietelauseita liittäisin hautajaisissa annettaviin muistoesineisiin, tekisi asian läheisemmäksi, ehkä huumorinkin säestyksellä. Winchesterissäkin naurettiin paljon, siinä missä liikututtiin kuoleman äärellä.

Kirjoittaja

Ilona Pajari on vapaa tutkija ja sosiaalishistorian dosentti Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimusaiheisiinsa kuuluvat suomalaisten hautajaisten historia, toisen maailmansodan aikainen sankarikuolemankulttuuri, suomalaiset hautausmaat sekä uskonnon hautajaiskulttuuri Suomessa.